

vzájomnom pôsobení s vývojom ľudskej spoločnosti od najstarších čias až po súčasnosť. I keď autor väčšiu pozornosť venuje prírodným vedám a technike, nevynecháva ani spoločenské vedy, a to predovšetkým vývoj filozofického myslenia, ktoré sa — ako autor ukazuje na mnohých príkladoch — vyvíjalo vo vzájomnej spätosti s vývojom ostatných oblastí ľudskej činnosti. Je tu zachytený vývoj vedy a techniky od prvých primitívnych predstáv o svete až po súčasné fyzikálne, biologické, chemické, sociálne a filozofické teórie, od primitívneho kamenného nástroja až po atómový reaktor. Veľkú pozornosť autor venuje vede a technike v socialistických krajinách.

V siedmej časti, ktorá je zakončením knihy, autor rozoberá postavenie vedy v súčasnej dobe a jej úlohu, ktorú by mala mať pre zlepšenie postavenia všetkých ľudí na svete a pri odvrátení atómovej a nukleárnej vojny. Tu autor s plným presvedčením ukazuje, že ak sa majú vedecké a technické poznatky využiť v prospech ľudí a nie na ich masové ničenie, treba sa správať tými ideami, ktorými sa spravujú socialistické krajiny. Ináč povedané, ak sa má veda a technika využiť na to, čo je jej poslaním, to znamená slúžiť ľudstvu — je to v celej šírke možné iba za podmienok, že sa výsledky vedy a techniky stanú majetkom celého ľudstva, a nie hŕstky monopolov, ktoré reprezentujú záujmy vykorisťovateľských tried. Preto podľa Bernala vedcovi, ktorý chce, aby jeho vedecké výsledky slúžili celému ľudstvu, nemôže byť ľahostajný, na aký účel sa budú používať. Pretože sa však v súčasnej dobe v kapitalistických krajinách výsledky vedy ešte stále využívajú v záujme imperialistov, čím ohrozujú existenciu ľudstva, každý opravdivý vedec — vyvodzuje Bernal — by mal stáť na strane pokroku, a nie na strane reakcie.

Ak v dejinách jednotlivých vedných disciplín sa viac alebo menej autori sústreďujú na určitú oblasť, J. D. Bernal vo svojej knihe sa

snaží zachytiť tento zložitý proces všestranne. Je pochopiteľné, že takáto úloha je veľmi náročná a vyžadovala od autora veľké úsilie. Keď má jeden človek zachytiť vývoj vedy a techniky všestranne a pritom v obmedzenom rozsahu knihy, nevyhnutne musí mnohé otázky, ktoré by si zasluhovali aj hlbší rozbor, vyloučiť iba stručne. Preto, ak pri čítaní knihy by mohol niekto namietať, že tejto alebo onej otázke sa malo venovať viac miesta, treba mať na zreteli, že autorovi nešlo o to, aby podrobne analyzoval jednotlivé objavy vo vede a technike, príp. myšlienkové prúdy vo filozofii. *Hlavným cieľom práce je ukázať vnútornú dynamiku vývoja vedy a techniky vo vzájomnom pôsobení s ostatnými stránkami ľudskej činnosti.* Tento cieľ kniha bezpochyby spĺňa. Pravda, pri dôkladnejšom rozbere knihy — tak ako to býva pri všetkých prácach tohto typu — budú zaiste objavené aj väčšie alebo menšie nedostatky, o ktorých bude možno diskutovať, príp. s niektorými myšlienkami nesúhlasiť. Avšak i napriek prípadným nedostatkom je to dielo kolosálne tak čo do obsahu a rozsahu, ako aj čo do významu. Pre svoju vysokú úroveň vzbudilo veľkú pozornosť nielen v socialistických krajinách, ale aj na Západe, kde boli jednotlivé vydania v krátkom čase rozobrané.

Bernalova práca — popritom, že má vysokú vedeckú úroveň — je napísaná tak pútavo, že je prístupná širokému okruhu čitateľov. Zvláštnu pozornosť si však zasluhuje najmä zo strany našich vedeckých pracovníkov. V tejto súvislosti nebude od veci, ak pripomenieme, že by bolo veľmi osožné, keby sa na ideologických seminároch venovala pozornosť aj tomuto dielu. Prečítanie Bernalovej knihy bude pre každého čitateľa veľmi užitočné. Na záver treba ešte konštatovať, že pri vydávaní takýchto kníh by sa naše vydavateľstvá mali viac starať o to, aby sa podobné knihy vydávali vo vyšších nákladoch.

M. Suchý

PRÍRODOVEDCI V BOJI PROTI NÁBOŽENSTVU

Naši prírodovedci sa do boja o presadenie vedeckého svetonázoru v myšliach našich ľudí zapájajú poväčšine prednáškami. Preto s potešením siahame po knihe, kde nie jeden, ale dokonca hneď viacerí prírodovedci z rozličných odborov dávajú svoje znalosti do služieb pre dosiahnutie tohto dôležitého cieľa. Ide o sbor-

ník *Kozmos, človek a náboženstvo*,* ktorý vydalo SVPL v rámci edície prednášok z odboru vedeckého ateizmu na Večernej univerzite marxizmu-leninizmu pri MV KSS v Bratislave.

* Sborník *Kozmos, človek a náboženstvo*, vydalo SVPL, Bratislava 1961, strán 144.

Sborník sa teda zaoberá protináboženskou problematikou. Prírodné vedy majú do tejto oblasti veľa čo hovoriť. Kresťanský svetonázor, opierajúci sa o bibliu mieša sa do najrozličnejších vedných disciplín, takže dnes by sa mali u nás ozývať proti nemu desiatky prírodovedcov a nie len traja, resp. štyria, ako v tomto zborníku. No musíme si ceniť aj toto málo. Dúfajme však, že je to len začiatok.

Zostavovateľ zborníka J. Bober, autor pred-slovu, usporiadal príspevky v logickom poradí. Na prvom mieste je štúdia dr. L. Pajdušá-kovej, *Slnčná sústava a jej vznik*, na druhom štúdia prof. V. Vršanského, *Vznik a vývoj živej hmoty*, ďalej príspevok prof. J. A. Valšíka, *Kým sa vyvinul dnešný človek* a nakoniec práca dr. A. Janíka, *Duševná činnosť a učenie I. P. Pavlova*. Doslov napísal R. Zajac. Od problematiky vzniku Zeme cez problematiku vzniku života a človeka dostávame sa tu teda až k otázkam ľudskej duševnej činnosti.

Čitateľ, ktorý si zborník preštuduje, získa skutočne veľa a utvrdí sa v dialektickomaterialistickom svetonázore. Štúdie prístupným spôsobom informujú o najnovších poznatkoch v príslušných vedných oblastiach a sotva sa nájde súdny čitateľ, veriaci ešte aj dnes v pravdivosť biblických názorov (aspoň v „základe“, „v podstate“, ako sa hovorí), ktorému by výklad nenasadil „chrobáka do hlavy“. Myslíme však, že autori zborníka mohli svoje témy pre protináboženský boj využiť ešte lepšie, čím by sa im bolo podarilo presvedčiť aj menej súdneho čitateľa. Čo nám totiž vo všetkých štúdiách chýba, to je určitá plastičnosť, ktorá by sa bola dosiahla tým, že autori by boli dávali svoje názory do protikladu k terajším i minulým náboženským názorom. Miestami sa s tým síce stretávame, no väčšinou v malej miere. Pravda totiž získava svoju hodnotu len v protiklade k omylu a keď nepoznám históriu pravdy, ktorú mi niekto predkladá, neviem si ju vážiť, ba často ani neviem, prečo sa to a ono na nej tak veľmi prízvukuje. Človeku, nevediacemu nič o existencii subjektívneho idealizmu, bude smiešne moje tvrdenie, že kniha, ktorú čítam, jestvuje i keď ju nikto nevníma — názor, ktorý on získal aj bez univerzitného štúdia.

Týmto nedostatkom azda najviac trpí štúdia

L. Pajdušákovvej, *Slnčná sústava a jej vznik*. Táto téma poskytuje výbornú príležitosť bojovať s rozličnými náboženskými názormi, žiaľ, okrem niekoľkých viet na začiatku a na konci, je tu toho veľmi málo. L. Pajdušáková hovorí napr. o tom, že Zem je geoid, že je to nehomogénne teleso, že sa delí na tri základné vrstvy atď., no niet tu zmienky napr. o tom, že cirkevné authority Augustín, Cosmas a i. pokladali kedysi Zem za plochú dosku. Podľa Cosmasovej *Kresťanskej topografie* zo 6. stor. je to štvorcovitá rovina, lemovaná horami, trochu naklonená, aby rieky mali spád. Slnko vraj zachádza za jeden vyšší vrch, čo zapríčiňuje noc. Keď sa dozviem o takýchto názoroch, potom si viac viem vážiť vedecké tvrdenie o guľatosti Zeme, o gravitácii a pod. Proti guľatosti Zeme a existencii protinožcov sa napr. uvádzalo, že nie je možná, lebo protinožci by jednak viseli hlavou dolu a popadali by do vesmíru, jednak by nevideli slúbený príchod Krista, zostupujúceho z neba na zem, čo by bola nespravodlivosť. V štúdiu sa veľa hovorí o kométach, no čiste odborne, hoci by sa bolo bývalo treba zmieniť o náboženskom pohľade na ne, o tom, akú hrôzu kedysi vyvolávali (a že ľakajú mnohých ľudí ešte aj dnes), lebo vraj vždy veštili nejaké pohromy, o tom, ako ich kňazstvo zaháňalo, čo sa mu po čase vždy aj „podarilo“, čím duchovenstvo zvyšovalo svoju autoritu a plnilo si vrecká (r. 1456 pápež Calixtus III. takto zažehnával Halleyovu kométu) a pod.

Nepochybujeme o tom, že L. Pajdušáková všetky tieto veci pozná, no zdá sa, že sa dala strhnúť odborným výkladom. Takto však potom jej tvrdenia strácajú — v rámci protináboženského boja — spomínanú váhu a plastičnosť.

Podobné nedostatky by sa dali vyčítať aj ostatným autorom, hoci v menšej miere. Naši prírodovedci, propagátori vedeckého ateizmu si musia svoje odborné znalosti doplniť ešte znalosťami z dejín náboženstiev, najmä kresťanského a dejinami cirkvi. Potom ich snahy dostať žiadúcu údernú silu a predčiať aj mnohých z nás, filozofov; nám zasa často chýbajú odborné prírodovedné znalosti. Platí to teda aj obrátene.

T. Münz